

18.3.2024EOAK

EOAK/720/2023

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Mikko Sarja

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Riikka Jackson

HUOSTAANOTON PURKU, PERINTÄ JA VASTAUS MUISTUTUKSEEN

1 KANTELU

Kantelija pyysi tutkimaan - - - lastensuojelun (1.1.2023 alkaen - - - hyvinvointialueen) menettelyä lapsensa huostaanoton purkamiseen ryhtymisessä sekä huostaanotetun lapsen tulojen perinnässä.

Kantelun mukaan huostaanoton purkua koskeva asia oli otettu esille 2.11.2022, mutta sosiaalityöntekijä ei ollut edistänyt asiaa.

Kantelussa todetaan, että kantelijan sijaishuoltoon sijoitettu lapsi maksaa 1000 euroa kuukaudessa pelkästään dosetin jaosta, sillä hän on asunut laitoksen sijaan kotona lokakuun 2022 puolivälistä asti. Kantelussa tuodaan esille, etteivät he ole saaneet tietoja lapsen itsenäistymisvarojen kerääntymisestä pyynnöistä huolimatta.

Kantelussa viitataan myös kantelijan tekemään muistutukseen ja siihen annettuun vastaukseen. Muistutus on koskenut lääkevirhettä, joka on tapahtunut - - - perhetukikeskuksessa. Kantelija on tyytymätön muistutusvastaukseen.

2 SELVITYS

Kantelun johdosta hankittiin selvitys ja lausunto - - - hyvinvointialueelta. Sosiaalityön johtajan lausunnon liitteenä olivat asiassa kantelijalle annetut muistutusvastaukset, lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän selvitys sekä - - - Perhetukikeskuksen selvitys.

Saadut selvitykset ovat tämän päätöksen liitteenä.

3 RATKAISU

3.1 Selvityspyyntöön vastaaminen

Apulaisoikeusasiamies lähetti - - - hyvinvointialueelle selvityspyynnön 2.3.2023 määräajalla 14.4.2023. Selvitystä ja lausuntoa ei annettu määräajassa. Selvityksen karhuamisen jälkeen selvitys ja lausunto saapuivat oikeusasiamiehen kansliaan 15.11.2023.

Hyvinvointialueelta pyydettiin selvitys siitä, miksi lausunnon ja selvityksen antaminen viivästyi.

Selvityksen mukaan alkuperäinen selvityspyyntö oli jäänyt hyvinvointialueen aloitusvaiheessa kirjaamatta eikä asia ollut tämän takia edennyt käsittelyyn. Asia avattiin hyvinvointialueen kirjaamossa 10.8.2023 sen jälkeen, kun vastauksen viipymistä tiedusteltiin eduskunnan oikeusasiamiehen kansliasta. Tällöin asiassa annettiin lisääaikaa 13.11.2023 saakka. Hyvinvointialue pahoittelee asiakirjan katoamista ja selvityksen viivästymistä.

Totean - - - hyvinvointialueen menetellen virheellisesti, kun se oli laiminlyönyt kirjata alkuperäisen selvityspyynnön ja asian käsittely oli siksi viivästynyt. Menettelyllään hyvinvointialue oli samalla vaikeuttanut oikeusasiamiehen laillisuusvalvonnan toteuttamista.

3.2 Huostaanoton purkaminen

Kantelun mukaan kantelijan 2.11.2022 tekemää huostaanoton purkua koskevaa vaatimusta ei ollut edistetty.

Hyvinvointialueelta saadun selvityksen mukaan kantelijan lapsen huostaanotto, joka perustui suostumukseen, alkoi 8.7.2022. Lokakuusta 2022 kantelijan lapsi oli ollut enimmäkseen kotona. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä vaihtui niin ikään lokakuussa 2022. Selvityksen mukaan huostaanoton purkaminen tuli asiana esille kantelijan puhuessa siitä suullisesti. Kantelijan lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä oli sopinut kantelijan kanssa tekstiviestillä 28.11.2022, että asiasta keskustellaan 5.12.2022 järjestetyssä palaverissa. Selvityksen mukaan mainitussa palaverissa sovittiin huostaanoton purkamisen kartoittamisesta. Saadun selvityksen mukaan kantelijan lapsen huostaanotto oli purettu 13.3.2023 virallisella kirjallisella päätöksellä.

Käytettävissäni olevan selvityksen perusteella totean, että asia on ratkennut kantelijan toivomalla tavalla eikä se anna minulle aihetta toimenpiteisiin.

3.3 Sijoitetulta lapselta perittävä asiakasmaksu

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 7 §:n mukaan lastensuojelulain nojalla avohuollon tukitoimena, sijaishuoltona tai jälkihuoltona lapselle annetusta perhehoidosta tai laitoshuollosta taikka asumispalveluista aiheutuvien kustannusten korvaamiseksi voidaan, milloin se on asianomaisten toimeentulon edellytykset ja huollolliset näkökohdat huomioon ottaen perusteltua, periä lapsen vanhemmilta maksu, joka saa määrältään olla enintään lapsen elatuksesta annetun lain 1–3 §:n perusteella määräytyvän elatusavun suuruinen.

Hyvinvointialue voi maksua vahvistamatta periä ja nostaa lapselle tulevat elatusavut siltä ajalta, jolta lapsi saa tässä pykälässä tarkoitettuja perhehoitoa tai laitoshuoltoa taikka asumispalveluja, sekä käyttää ne perhehoidosta, laitoshuollosta tai asumispalveluista aiheutuvien kustannusten korvaamiseksi.

Lastensuojelulaissa tarkoitetuista perhehoidosta tai laitoshuollosta taikka asumispalveluista aiheutuneiden kustannusten korvaamiseksi voidaan periä kohtuulliseksi katsottava maksu myös muista lapsen tai nuoren 14 §:n mukaisista tuloista, korvauksista tai saamisista.

Saman lain 14 §:n mukaan, sen estämättä, mitä muualla laissa säädetään, hyvinvointialue saa periä asiakkaalle maksettavan eläkkeen, elinkoron, elatusavun, avustuksen tai muun jatkuvan tai kertakaikkisen tulon, korvauksen tai saamisen siltä ajalta, jolloin asiakas saa hyvinvointialueen järjestämää ympärivuorokautista palveluasumista, perhehoitoa, laitoshuoltoa tai laitospalvelua. Hyvinvointialue voi käyttää tässä momentissa tarkoitettua tulon, korvauksen ja saamisen asiakkaalle määrätyn maksun korvaamiseen ottaen kuitenkin huomioon, mitä tulosta, korvauksesta ja saamisesta muualla laissa tai lain nojalla annetuissa säännöksissä säädetään.

Saman lain 2 §:n 1 momentin mukaan palvelusta perittävä maksu saa olla enintään palvelun tuottamisesta aiheutuvien kustannusten suuruinen.

Kantelussa tuodaan esille, että kantelijan tytär on maksanut yli 1000 euroa kuukaudessa pelkästään dosetin jaosta. Lisäksi he eivät ole saaneet tietoja itsenäistymisvaroista pyynnöstä huolimatta. Kantelun mukaan kantelijan lapsi on tosiasiansa ollut kotona lokakuun 2022 puolivälistä asti, mutta koska sosiaalityöntekijä ei ollut edes aloittanut huostaanoton purun valmistelua, kantelijan lapsi on menettänyt tulonsa.

Hyvinvointialueelta saadun selvityksen mukaan lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on keskustellut kokonaisvaltaisesti kantelijan kanssa perinnästä. Asiakkaalta perittävästä hoidonkorvauksesta on tehty päätös 12.10.2022. Selvityksen mukaan itsenäistymisvaroja on kertynyt ajalla 1.11.2022–13.3.2023 lapselle maksettavista etuuksista: Ilmarisen perhe-eläke, Kelan perhe-eläke, alle 16-vuotiaan vammaistuki ja elatustuki / äiti.

Saadussa selvityksessä todetaan, että 5.12.2022 järjestetyssä palaverissa on kuultu kantelijan ja hänen lapsensa toiveita ja näkemyksiä huostassapidosta sekä kartoitettu, miten lapsen kuntoutus on edennyt. Lapsi on selvityksen mukaan asunut pääosin kantelijan luona lokakuusta lähtien, koska hän ei ole kokenut oloansa hyväksi lastenkodissa. Selvityksen mukaan palaverissa on pohdittu huostassapidon lopettamista ja asiaa on selvitetty ja tilannetta kartoitettu.

Selvityksessä vielä todetaan toisessa kohdassa uudelleen, että ”pidetään uusi palaveri tammikuussa 2023 lapsen tilanteesta, koska lapsi on pääosin ollut äidin luona lokakuusta lähtien ja kuntoutus etenee positiivisesti äidin luona”.

Perhetukikeskukselta saadun selvityksen mukaan lapsi on asunut - - - perhetukikeskuksessa ajalla 8.7.2022–lokakuu 2022, jona aikana lapsi on ”viettänyt arkeaan perhetukikeskuksessa melko epäsäännöllisesti”.

Totean, että hyvinvointialueella on asiakasmaksulain perusteella mahdollisuus periä kohtuulliseksi katsottava maksu lapsen asiakasmaksulain tarkoittamista tuloista, korvauksista ja saamisista. Maksu peritään perhehoidosta, laitoshuollosta tai asumispalvelusta aiheutuneiden kustannusten korvaamiseksi.

Hyvinvointialueen oikeutta käyttää lapselle maksettavia tuloja rajoittaa edellä mainittu säännös, jonka mukaan maksu saa olla enintään palvelujen tuottamisesta aiheutuvien kustannusten suuruinen. Asiaksmaksun määrittämisessä on aina otettava huomioon lapsen ja perheen yksilölliset olosuhteet, eli perintä sisältää aina viranomaisen suorittamaa yksilöllistä harkintaa.

Muutoksenhakukelpoinen päätös asiakasmaksujen perinnästä on tehtävä sen kuukauden aikana, jona kodin ulkopuolinen sijoitus alkaa. Päätöstä ei voida tehdä takautuvalle ajalle.

Asiaksmaksulain 11 §:ssä säädetään perusteista, joilla asiakasmaksu jätetään perimättä tai sitä voidaan alentaa. Asiaksmaksu voidaan poistaa tai sitä voidaan alentaa ottaen huomioon myös perheen olosuhteet.

Totean, että asiakasmaksulain säännökset oikeuttavat perimään hyvinvointialueen järjestämän hoidon korvaamiseksi viranhaltijan päätöksessä mainitun määrän vanhempien tai lapsen tuloista ja varoista (tässä lapsen tuloista). Tässä tapauksessa, saadun selvityksen mukaan, kantelijan lapsi ei ole tosiasiallisesti saanut ainakaan lokakuun jälkeen lapsen huostaanottopäätöksen tarkoittamaa ja edellyttämää sijaishuoltoa. Kantelijan lapsi on asunut lokakuun puolivälistä lukien pääosin omassa kodissaan, mistä seikasta lastensuojelu – sijaishuollosta vastuussa oleva viranomainen – on saatujen selvitysten mukaan ollut tietoinen.

Saadusta selvityksestä ilmenee, että - - - kaupungin lastensuojelu ei ole ryhtynyt mihinkään toimenpiteisiin lapsen palauttamiseksi hänelle osoitettuun sijaishuoltopaikkaan, eli lapsen poissaoloa laitoksesta ei ole tulkittu luvattomaksi poissaoloksi, joka laukaisisi lastensuojelulain 69 a §:n mukaisen etsintä- ja palauttamisvelvollisuuden. Näin ollen lastensuojelun viranhaltijat ovat vähintään hiljaisesti hyväksyneet lapsen asumisen kotona kantelijan luona.

Olen pannut merkille myös, että viranomainen ei ole tehnyt perintäpäätöstä ajantasaisesti sijoituksen alusta alkaen. Asiassa saamani selvityksen perusteella kantelijan lapsi on otettu huostaan 8.7.2022. Tätä edeltävästi hän oli jo ollut sijoitettuna kodin ulkopuolelle avohuollon tukitoimena. Saadun selvityksen perusteella lapselle maksettaviin etuuksiin kohdistuva perintäpäätös on kuitenkin tehty vasta 12.10.2022, eli lapsen oltua sijoitettuna jo yli kolme kuukautta. Viranhaltijan perintäpäätös on kohdistunut lapsen etuuksiin ajalla 1.11.2022–13.3.2023, jolloin lapsi ei, niin kantelun kuin annettujen selvitystenkin mukaan, ole tosiasiallisesti ollut paikalla laitoshoidossa. Perintä on siten kohdistunut ajanjaksoon, jolloin lapsi on ollut hyvinvointialueen huostaanottama, mutta tosiasiallisesti pääosin tai kokoaikaisesti asunut kotona.

Mielestäni perinnän edellytyksiä ei ole ollut olemassa edellä kuvatuissa olosuhteissa. Perinnän edellytyksiä olisi mahdollisesti voinut jossain määrin olla sellaisessa tilanteessa, jossa lapselle olisi järjestetty kyseisenä aikana hänen asuessaan kotona erityisiä lastensuojelulain mukaisia palveluja. Tämä olisi kuitenkin edellyttänyt uuden harkinnan ja päätöksen tekemistä perinnästä. Saatujen selvitysten perusteella kantelijan lapselle ei kuitenkaan ole järjestetty mitään tällaisia lapsen erityisiin tarpeisiin perustuvia palveluja. Kantelun mukaan lapsi on kuitenkin saanut laitoksesta lääkkeiden jaon dosettiin.

Katson, että näissä oloissa ja ottaen huomioon sen, että huostaanoton lopettamista on ryhdytty joulukuussa 2022 valmistelemaan, olisi lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tullut oma-aloitteisesti ryhtyä arvioimaan sitä, oliko lapselle maksettaviin etuuksiin kohdistuva perintäpäätos lapsen yksilöllisissä olosuhteissa tarkoituksenmukainen, kohtuullinen tai ylipäätään mahdollinen ottaen huomioon asiakasmaksulain säännökset ja niiden tarkoitus.

Totean vielä, että lapsen näkökulmasta hän ei ole saanut huostaanottopäätöksen mukaista täysipäiväistä sijaishuoltoa laitoksessa sen jälkeen, kun hän on pääosin asunut kotona. Lastensuojelun viranomaisilla olisi ollut mahdollisuus vaikuttaa laitospaikasta aiheutuneisiin kustannuksiin arvioimalla ajantasaisesti lapsen huostassapidon tarvetta sekä tekemällä tarvittaessa sijaishuoltopaikan muuttamista (kotiin) tai huostaanoton lopettamista koskeva päätös.

Se, että sijaishuollon laitospaikan säilyttämisestä aiheutuu kustannuksia sijaishuollosta vastuussa olevalle viranomaiselle tilanteessa, jossa lapsi viranomaisen tieteen ei tosiasiasa asu kyseisessä laitoksessa, ei mielestäni voi koitua asiakkaan vahingoksi.

Myöskään sitä, että viranomainen on jättänyt ajantasaisesti maksuja perimättä (8.7.–12.10.2022) ei voida lukea asiakkaan vahingoksi. Takautuvan päätöksen kieltoa ei voida "kiertää" siten, että perintä tällaisessa tilanteessa tehdään myöhemmin sellaiselle ajalle, jolloin asiakas ei tosiasiasa saa sellaista palvelua (sijaishuoltoa), jonka antamisesta aiheutuvien kustannusten korvaamiseksi perintä voidaan asiakasmaksulain perusteella tehdä.

- - - hyvinvointialueen tulisi mielestäni selvittää, oliko asiassa edellytykset lapselle maksettavien etuuksien perintään ottaen huomioon edellä esitetyt näkökohdat. Pyydän - - - hyvinvointialuetta myös selvittämään ja ilmoittamaan minulle 31.5.2024 mennessä, tulisiko lapselle hyvittää häneltä perittyjä maksuja.

Totean vielä, että kantelijan lapsi on huostaanoton päättymisen jälkeen siirtynyt jälkihuollon piiriin ja hänellä on laissa säädetty oikeus saada jälkihuollon palveluja.

Mahdollisesta hyvitystilanteesta huolimatta lapsella ja nuorella on joka tapauksessa oikeus lastensuojelulain 77 §:n mukaisesti tarpeellisiin itsenäistymisvaroihin, jotka on tarkoitettu asumiseen, koulutukseen ja muuhun itsenäistymiseen liittyviin menoihin.

Mikäli lapsi asuu kotonaan, on jälkihuollon tukea tarvittaessa järjestettävä lastensuojelulain 76 §:n mukaisesti lapsen lisäksi myös lapsen vanhemmalle siten kuin lapsen tai nuoren tuen tarpeisiin perustuvassa lastensuojelulain 30 §:n 4 momentin mukaisessa jälkihuoltosuunnitelmassa tarkemmin arvioidaan.

3.4 Muistutuksen käsittely

Kantelussa arvosteltiin muistutukseen annettua vastausta ja vastauksen viivästymistä.

Saadun selvityksen mukaan - - - hyvinvointialue on kirjannut kantelijan 13.12.2022 lähettämän muistutuksen 17.3.2023. Selvityksen mukaan - - - hyvinvointialueella kehitetään palveluja parhaillaan ja annetut muistutukset huomioidaan kehittämistyössä. Selvityksessä pahoitellaan kantelijalle aiheutunutta mielipahaa ja muistutuksen käsittelyn viivästymistä.

Edellä todettuun nähden katson, ettei asia edellytä jatkotoimenpiteitäni.

4 TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdissa 3.1 ja 3.3 esittämäni käsitykset - - - hyvinvointialueen tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän sille jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Pyydän hyvinvointialuetta ilmoittamaan minulle 31.5.2024 mennessä mihin toimenpiteisiin se on ryhtynyt kohdassa 3.3 todetun johdosta (maksujen perinnän hyvittäminen).